

Schweers (Régine). *Albrecht von Bonstetten und die vorlandische Historiographie zwischen Burgunder- und Schwabenkriegen.*

Steven Vanderputten

Citer ce document / Cite this document :

Vanderputten Steven. Schweers (Régine). *Albrecht von Bonstetten und die vorlandische Historiographie zwischen Burgunder- und Schwabenkriegen..* In: Revue belge de philologie et d'histoire, tome 84, fasc. 4, 2006. Histoire medievale, moderne et contemporaine - Middeleeuwse. moderne en hedendaagse geschiedenis. pp. 1306-1308;

https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_2006_num_84_4_7308_t1_1306_0000_2

Fichier pdf généré le 17/04/2018

classée par séries aux archives vaticanes; encore l'auteur a-t-elle choisi de pratiquer des "coups de sonde" correspondant à des périodes importantes de l'époque du Grand Schisme entre 1378 et 1417: les débuts des pontificats, les années de soustraction ou de restitution d'obédience, tout comme celles des dépositions des différents pontifes. Le diocèse de Cambrai, tel qu'il était constitué avant 1559, offrait un observatoire privilégié. Etiré du Nord-Est au Sud-Ouest, composé de six archidiaconés, il accueillait une remarquable variété d'ordres et de congrégations, 23 chapitres canoniaux dont un mixte, à Mons, et un de chanoinesses, à Maubeuge, 1029 paroisses et de nombreuses chapellenies. Politiquement son évêque était comte de Cambrai et vassal de l'empereur germanique et, sur son territoire, se côtoyaient des possessions des Wittelsbach de Bavière, des Luxembourg, des Valois de Bourgogne. Ses parties flamande et brabançonne étaient couvertes de villes. Les informations recueillies concernent 2113 personnes dont une très petite minorité de laïcs; on trouve le niveau social et économique de 479 individus dont 72 femmes, les grades universitaires, majoritairement ès arts et décernés de préférence par l'Université de Paris, de 20% des personnages rencontrés, les charges, fonctions et activités professionnelles d'une proportion un peu plus faible d'individus et enfin les liens de parenté et surtout de clientèle de 813 personnages. Ce sont bien les fidèles du diocèse qui retiennent l'attention, ainsi que le souligne dans la préface le professeur Jean-Marie Cauchies: tel était le vœu du regretté Léopold Genicot qui suivit le travail de bout en bout. Durant la longue crise de l'Eglise, des évêques qui appartenaient à l'obédience avignonnaise ont cherché à préserver leur autorité et à protéger la continuité de la vie religieuse. Les papes d'Avignon, souvent sollicités, ne pouvaient que répondre avec générosité; ils ont favorisé les demandes matérielles, se gardant par leur bienveillance des tentations de ralliement à leur concurrent romain qui reçut néanmoins l'adhésion de Malines et de la région de Turnhout. L'autorité de l'évêque ne s'exerça donc pas également dans tout le diocèse, mais la frontière linguistique n'a pas représenté une véritable démarcation. Dans la partie flamande, une conscience, indépendante de l'obéissance due à l'évêque, s'est affirmée; de cette région et de Bruxelles s'est dégagé le désir de recourir à un concile général; Philippe le Hardi l'a encouragé. L'élection d'Alexandre V à Pise apparut comme une délivrance; le ralliement fut général; c'est vers lui qu'à partir de 1409 montent les sollicitations.

Très documenté comme le prouvent, après la longue bibliographie, les notes qui occupent la plus grande partie de nombreuses pages, éclairé par son illustration cartographique, ce livre complète, avec des techniques modernes, la connaissance de la crise qui ébranla l'Eglise romaine après le temps des papes d'Avignon. – Bernard GUILLEMAIN.

SCHWEERS (Régine). *Albrecht von Bonstetten und die vorlandische Historiographie zwischen Burgunder- und Schwabenkriegen*. Munster, New York, München en Berlin, Waxmann Verlag, 2005; één deel in-8°, 266 blz. (STUDIEN UND TEXTE ZUM MITTELALTER UND ZUR FRÜHEN NEUZEIT, 6) Prijs: 34,90 €. – Ondanks een wat kwalijke reputatie trekt het œuvre van laatmiddeleeuwse monastieke geschiedschrijvers in toenemende mate de aandacht van de mediëvistiek. In veel opzichten steekt het werk van Benedictijner- en Cisterciënzer auteurs schril af tegen dat van hun voorgangers uit de Volle Middeleeuwen, maar ook tegen dat van tijdgenoten uit andere maatschappelijke groepen. Wat de Zuidelijke Nederlanden betreft, zijn recent nog enkele teksten opnieuw onderzocht en is hun waarde opnieuw ingeschat als bronnen voor het intellectuele leven in de kloosters en de sociale strategieën van de kloosterlingen. Om de ontwikkeling van de monastieke historiografie uit deze traditionele milieus (in

de woorden van de auteur van deze bespreking) te omschrijven als regressie lijkt daarom voor sommigen wat overdreven, maar het lijdt geen twijfel dat het einde van de twaalfde, vroege dertiende eeuw het einde heeft ingeluid van een historiografische praktijk die niet alleen vernieuwend en invloedrijk was, maar ook op hoog inhoudelijk en compositorisch niveau toegepast werd in een groot aantal monastieke gemeenschappen. De povere impact en beperkte sociale inkadering van teksten uit latere eeuwen weerspiegelt de problematische situatie van vele traditionele kloostergroepen in de samenleving. Het handvol auteurs dat werkelijk belangwekkend is omwille van hun historiografisch werk valt meestal buiten de marges van de representativiteit of leunde moedwillig aan bij de voorkeuren en het discours van de eigentijdse lekenhistoriografie. In het laatste geval valt ook op hoe de meeste auteurs de monastieke denk- en leefwereld nauwelijks lieten spreken in hun relaas en hoe dat contrasteerde met andere (hagiografische, pedagogische,...) teksten van hun hand.

Indicaties dat die vaststelling kan uitgebreid worden naar andere streken in West-Europa worden nu voor het eerst ook versterkt door een monografie die betrekking heeft op het Habsburgse *Vorland*, of de regio die in de late Middeleeuwen politiek gekneld zat tussen Bourgondië, Frankrijk, het *Eidgenossenschaft* en het Duitse Rijk. R. Schweers bespreekt hier het oeuvre van de Benedictijn Albrecht von Bonstetten (circa 1445-1504), die het grootste deel van zijn leven doorbracht in het klooster van Einsiedeln. Von Bonstetten, zelf een lid van de regionale adel, weerspiegelt de sociale ambities van auteurs die we kennen uit onze eigen streken door zich via zijn opleiding, humanistische correspondentie en historische oeuvre aan te prijzen als een waardevolle kracht voor potentiële broodheren. Schweers stelt in haar analyse van zijn netwerking en van zijn dynastische en regionale geschiedschrijving vast dat Von Bonstetten vooral schreef om de kleine en maatschappelijk steriele gemeenschap van Einsiedeln achter zich te laten en zich te laten opnemen in de entourage van een vorst. Dat uitgangspunt, maar ook de situatie van zijn geboortestreek en van zijn klooster, zorgden er voor dat Von Bonstetten erg pragmatisch te werk ging bij de keuze van zijn (voornamelijk dynastische en regionale) onderwerpen: de chronologie van zijn werken laat duidelijk zien hoe het verloop van de machtsverhoudingen een bepalende invloed heeft gehad op zijn politieke voorkeuren. Dat pragmatisme een veel grotere rol speelde dan intellectuele ambities, laat zich ook afleiden uit zijn vergeefse pogingen om zijn laatste werk, de *Historia Domus Austriae* (1491) uit te geven en op die manier zijn curriculum vitae een extra cachet te geven. De ongedrukte presentatie van zijn werk had echter ook voordelen: uit de analyse van de handschriften blijkt dat hij iedere nieuwe kopie van zijn werken aanpaste aan de vermeende voorkeuren van de recipiënten. Von Bonstetten verspilde ook niet al te veel tijd aan heuristiek: zoals veel gelijkgestemde auteurs van zijn tijd was hij vooral begaafd als compiler en recycleerde hij ook zeer actief zijn eigen werk in nieuwe teksten. Dat, en het gebrek aan verwijzingen naar het monastieke milieu van de auteur, is volgens Schweers een indicatie van de achteruitgang van de monastieke geschiedschrijving als groepseigen tekstproductie, en het staat een aantal vaststellingen uit recent onderzoek op eigentijdse teksten uit de Zuidelijke Nederlanden. De waarde van de studie van een oeuvre zoals dat van Von Bonstetten ligt dus vooral in de ambities van de auteur en de bedoelde gebruikscontext van het werk zelf, en veel minder in de inhoudelijke uniciteit. Dat is de voornaamste reden waarom er van dit soort werken nog honderden voorbeelden bestaan die niet of nauwelijks het voorwerp geweest zijn van historisch onderzoek. Afgezien van zijn eigen persoonlijkheid en specifieke ambities was Von Bonstetten dus nauwelijks een alleenstaand geval. Behalve een scherpzinnige analyse, die zich na een presentatie van Von Bonstettens volledige

oeuvre verengt tot een dieptestudie van de *Historia Domus Austriae*, valt op hoe de auteur van deze monografie bereid is de impact en betekenis van haar onderwerp te relativiseren en in een breder perspectief te plaatsen. Precies daarom kunnen we dit werk sterk aanbevelen aan wie zich rechtstreeks of onrechtstreeks inlaat met de studie van laatmiddeleeuwse monastieke geschiedschrijving, ongeacht de regio of de specifieke politieke context. Aan die belangrijke troef wordt nauwelijks afgedaan door een aantal mindere punten: de cursorische bespreking van de betekenis van de tekstoverlevering en relaties tussen de handschriften, het gebrek aan een gedocumenteerde bespreking van Von Bonstettens pogingen om zijn werk in druk te laten verschijnen, het feit dat de auteur al te vaak terugkomt op de typering van de *historia* in een laatmiddeleeuwse context en de vrijwel exclusief Duitstalige en naar het Duitse rijk georiënteerde bibliografie. Een wat obligate bespreking van de eigentijdse geschiedschrijving uit de regio in het laatste kwart van de vijftiende eeuw sluit deze studie af. Wij hadden liever gezien dat die bespreking beknopt was ingelast in de inleidende hoofdstukken, aangezien het hier lijkt alsof alleen de historische inhoud, en niet de objectieven van Von Bonstettens werk comparatief interessant zijn. – Steven VANDERPUTTEN.

Histoire moderne – Geschiedenis van de nieuwe tijd

Histoire politique et institutionnelle – Politieke en institutionele geschiedenis

BANGERTER (Olivier). *La pensée militaire de Zwingli*. Bern, Verlag Peter Lang, 2003; un vol. in-8°, 287 p. (ZÜRCHER BEITRÄGE ZUR REFORMATIONSGESCHICHTE, Band 21). Zwingli n'est pas seulement un des plus grands penseurs religieux du XVIe siècle; il a aussi pris lui-même les armes dans le cadre des affrontements militaires à caractère confessionnel. Or, les ponts entre ces deux domaines d'action, en premier lieu la pensée militaire du réformateur suisse, n'ont encore jamais fait l'objet d'une étude approfondie. Olivier Bangerter leur a consacré sa thèse de doctorat en théologie à l'Université de Genève en 1998. L'ouvrage édité par Peter Lang reprend ce travail fondé sur les nombreux écrits de Zwingli. Partant d'une définition large de la pensée militaire comme un ensemble d'attitudes à l'égard de la guerre, Bangerter arrive à la conclusion que celle de Zwingli ne manque ni de cohérence, ni de profondeur, mais qu'elle présente, au contraire, des liens étroits avec ses conceptions théologiques les plus élaborées.

Au cœur de la pensée militaire de Zwingli se trouve le rejet catégorique du mercenariat. Les débuts de la 'révolution militaire', c'est-à-dire de la professionnalisation massive des armées, en constituent le cadre général, mais elle s'inscrit aussi dans le contexte particulier de la confédération helvétique. Depuis le XIVe siècle, celle-ci fournit des soldats bien équipés en nombre au reste de l'Europe. La principale qualité des Suisses réside dans leur puissance de choc; leurs faiblesses majeures sont l'absence d'un commandement centralisé et le manque de discipline au sein des troupes. Or, les années 1520 sont marquées par une grave crise du mercenariat: la prise de conscience des pertes en vies humaines, estimées à plus de six pourcent de la population totale, engendre la remise en cause des traditions séculaires. Une nouvelle forme de patriotisme, utilisée et entretenue par la Réforme, rend caduc, voire condamnable,